

Leszek Pawelski

Młodzi w przyszłości – kierunki działań

Edukacja Humanistyczna nr 1 (26), 99-117

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leszek Pawelski
Szczecińska Szkoła Wyższa
Collegium Balticum

MŁODZI W PRZYSZŁOŚCI – KIERUNKI DZIAŁAŃ

Młodzież jest przyszłością każdego narodu. Ta maksyma jest dziś powszechnie znana i nie wymaga szerszych wyjaśnień. Polska edukacja kształci dziś przyszłych premierów, ministrów, profesorów, inżynierów, lekarzy, nauczycieli, pracowników wykwalifikowanych dla wszystkich dziedzin gospodarki narodowej. Wykuwa więc niejako zręby przyszłości. To zadanie nakłada na naszą edukację ogromną odpowiedzialność za przyszłość kraju, za losy jej mieszkańców. O przyszłości musimy myśleć już dziś. To nasze nauczycielskie poczucie odpowiedzialności.

W tej to atmosferze odbyła się w sierpniu 2011 roku prezentacja Raportu „MŁODZI 2011”¹, przygotowanego przez zespół pod kierunkiem ministra Michała Boniego, członka rządu, przewodniczącego Komitetu Rady Ministrów, szefa Zespołu Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów. Dokument ten został napisany przez panią profesor Krystynę Szafraniec, która korzystała z pomocy zespołu seminaryjnego prowadzącego badania w latach 2010-2011 oraz przy współudziale Departamentu Analiz Strategicznych Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Redakcją naukową i rekomendacjami dla polityk publicznych zajmował się minister Michał Boni.

Na prezentację raportu zaproszona została ok. 150-osobowa grupa najbardziej aktywnych w pracach teoretycznych i praktycznych nad młodzieżą przedstawicieli świata nauki, edukacji, organizacji młodzieżowych. Wśród nich znaleźli się przedstawiciele Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych (PSNT) w osobach autora oraz członka zarządu władz krajowych PSNT Bogdana Urbanka. Obaj panowie pracują w Szczecinku i są autorami wielu publikacji w wydawnictwach naukowych i pedagogiczno-społecznych na temat pracy z młodzieżą. Tak prestiżowe zaproszenie dla członków PSNT wystosowała Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Obaj zaznaczyli swoją aktywność zabierając głos w dyskusji nad raportem. Obu panom zaproponowano udział w dalszych pracach nad nim.

Raport jest próbą diagnozy współcześnie żyjącego młodego pokolenia Polaków. „Zbudowaliśmy (jako społeczeństwo) zaledwie fundamenty ładu społecznego, a świat dookoła nas nieustannie się zmienia i narzuca nowe standardy, nowe możliwości i wyzwania (...)”². Konieczne więc jest oszacowanie szans i możliwości polskiego młodego poko-

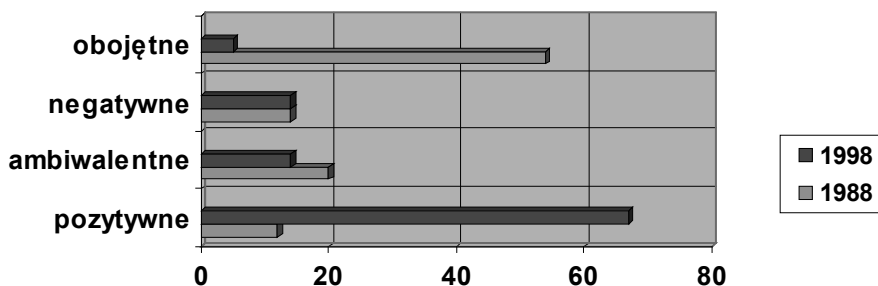
¹ K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.

² K. Szafraniec, *Wprowadzenie*, [w:] K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 11.

lenia w życiu w społeczności europejskiej. Konieczność ta wpływa również na sposoby edukowania tej młodzieży, aby była mentalnie i technologicznie przygotowana do pracy i funkcjonowania w nowoczesnej, globalnej Europie.

Jacy jesteśmy dziś?

Jesteśmy pokoleniem zmiany. Po zwycięstwie „Solidarności” i objęciu rządów w 1989 r. społeczeństwo było gotowe do życia w nowym systemie.

Rys. 1. Nastawienie do systemu społecznego w 1988 i 1998 roku – rocznik '57

Źródło: K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 23.

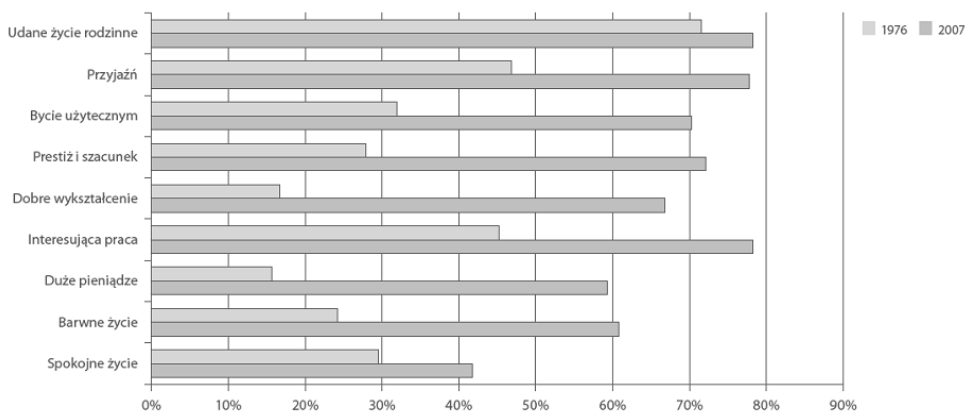
Zdecydowanie wzrosła liczba zwolenników zmian systemu z 12% do 66%. To obrazuje chęć młodych ludzi do życia w demokratycznych strukturach państwa, szczególnie po przeżyciach stanu wojennego z 1981 r. Wynika stąd wnioski, że pokolenie „Solidarności”, biorąc na siebie ciężar zasadniczych zmian ustrojowych, wykazało się znacznymi zdolnościami adaptacyjnymi i potencjałem innowacyjnym wystarczającym do ustanowienia nowego porządku społecznego³. Takie stwierdzenie dało podstawę do sformułowania rekomendacji politycznej dla sprawujących władzę: *Uczynić wymiar generacyjny kluczowym dla strategii rozwojowych świata, Europy, krajów, a w naszym państwie perspektywy „Polska 2030”*⁴.

Co jest w życiu ważne?

Preferencje życiowe to ciekawy wskaźnik funkcjonowania ludzi. Zmieniają się one wraz z upływem czasu, ale wpływ na te preferencje mają również takie czynniki, jak system społeczny, wykształcenie, poziom życia, możliwość kreowania własnej kariery, a także stan gospodarki narodowej. Badania prowadzono w 1976 r. (badania warszawsko-kieleckie, pod kierunkiem S. Nowaka) oraz współcześnie.

³ K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 32.

⁴ Ibidem, s. 390.

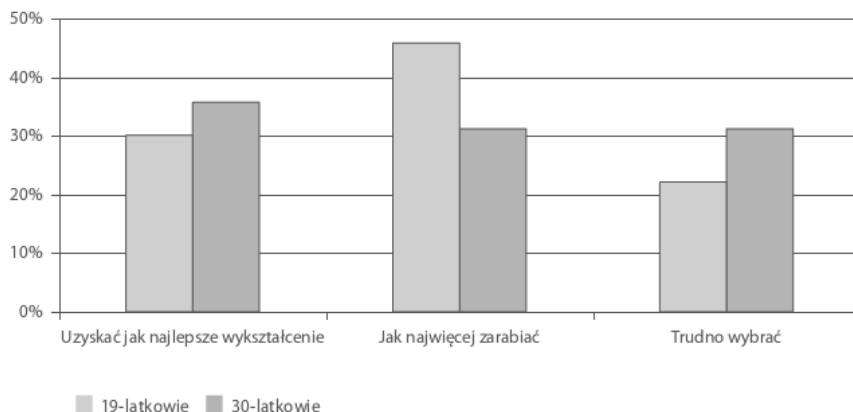

Rys. 2. Co jest w życiu ważne? – 19-latkowie z 1976 r. i 2007 r.

Źródło: K. Szafranec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 39.

Wyniki badań wskazują na kilka ważnych momentów: znacznie wzrosło poczucie bycia użytecznym (ponaddwukrotnie), ogromne znaczenie przypisują młodzi prestiżowi i szacunekowi (wzrost z 28% do 72%). Bardzo ważne stało się wykształcenie (wzrost z 17% do 67%) oraz duże pieniądze (wzrost z 16% do 59%). Natomiast niewielkie zmiany odnotowano w takich dziedzinach, jak: spokojne życie (z 30% do 42%) oraz udane życie rodzinne (z 72% do 78%).

Ciekawą konstatację można wysnuć z analizy badań nad dylematem – inwestować w jak najlepsze wykształcenie, czy jak najwięcej zarabiać?

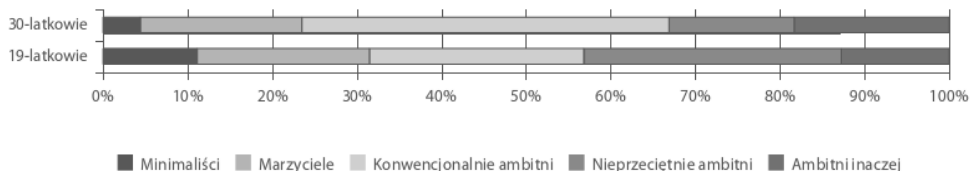

Rys. 3. Czy lepiej jest inwestować w wykształcenie, czy jak najwięcej zarabiać? (2008 r.)

Źródło: K. Szafranec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 42.

Okazuje się, że ludzie młodzi (19-latkowie) częściej wybierają zarabianie dużych pieniędzy niż dobre wykształcenie), natomiast 30-latkowie preferują dobre wykształcenie, wiążąc je z możliwością zarabiania dużych pieniędzy. Trudność wyboru wykazuje ponad 20% 19-latków i ponad 30% 30-latków. Oznacza to, że jedno nie wyklucza drugiego.

Młodzież polska wykazuje postawy aktywne i wysokie wymagania wobec życia.

Rys. 4. Orientacje życiowe młodych (2008 r.)

Źródło: K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 45.

Minimaliści i marzyciele to zaledwie 23% 30-latków i 32% 19-latków. Natomiast nieprzeciętnie ambitni i ambitni inaczej stanowią 43% 19-latków. Wynika stąd wniosek, że młodsze roczniki są bardziej wyraziste. Ich dążenia są dosyć dokładnie określone, zaś ambicje nakierowane na osiągnięcie tego poziomu sukcesu.

Powyższe badania pozwoliły sformułować następującą rekomendację dla sprawujących władzę: (...) *młoda generacja Polaków ma wszelkie znamiona, by nie tylko zmienić model ustrojowy, ale poprowadzić kraj w przyszłość, opartą na nowych przewagach konkurencyjnych, dokonać naprawdę radykalnego skoku cywilizacyjnego (...)*⁵.

Studiować czy nie studiować?

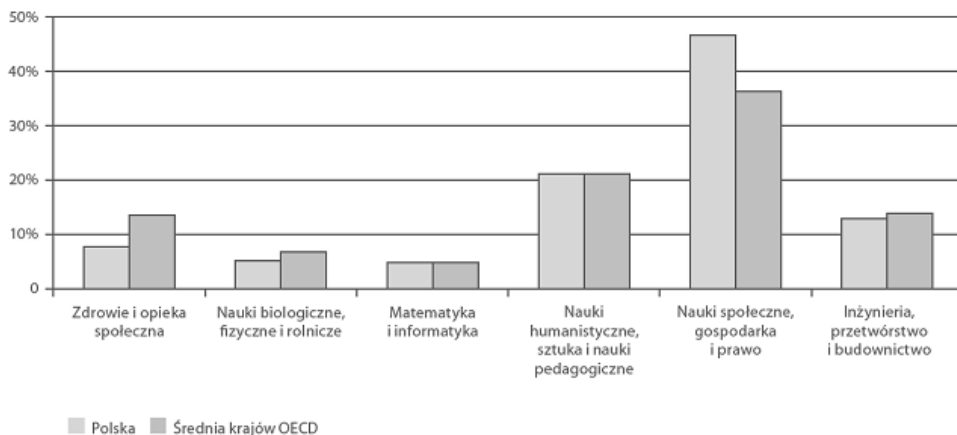
Edukacja odgrywa i odgrywać będzie bardzo ważną rolę w życiu młodego pokolenia. Już dziś stopień skolaryzacji⁶ osiągnął w Polsce poziom 41,2% netto. To dobry wynik, zważywszy, że jeszcze 15 lat temu był jednym z najniższych w Europie. Studia wyższe są dziś bardzo łatwo dostępne. W Polsce funkcjonuje 467 szkół wyższych, w tym 131 szkół wyższych państwowych i 336 niepublicznych uczelni wyższych⁷. W ostatnich dwóch dziesięcioleciach, kiedy liczba studentów w Polsce wzrosła z 403 tys. w roku akademickim 1990/1991 do 1930 tys. w roku akademickim 2007/2008 – co powszechnie uważa się za jedno z osiągnięć polskich przemian ustrojowych – nakłady na jednego studenta adresowane do uczelni publicznych były niskie (trzy-czterokrotnie niższe niż w wiodących krajach europejskich) i małe, ponieważ znacznie szybciej rosła liczba studentów niż nakłady na szkolnictwo ogółem.

⁵ K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 391.

⁶ Stopień skolaryzacji oznacza odsetek obywateli objętych danym szczeblem szkoły lub odsetek obywateli danego rocznika uczęszczających do szkół różnych typów. W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2004, s. 365.

⁷ Dane Głównego Urzędu Statystycznego zawarte na portalu www.egospodarka.pl/58368,Szkoly-wyzsze-w-Polsce,1,39,1.html, dostęp z 2.09.2011.

Obecnie w Polsce studenci kształcą się na ponad 200 kierunkach, w tym unikatowych oraz makrokierunkach. Najwięcej studentów studiuje na kierunkach ekonomicznych i administracyjnych – 23%, społecznych – 13,9%, pedagogicznych – 12%, humanistycznych – 8,8%, inżynieryjno-technicznych – 6,8%, medycznych – 5,8%, informatycznych – 4,9%, usług dla ludności – 3,7%, prawnych – 3,1% oraz ochrony środowiska – 1,4% (kategoria „pozostałe kierunki” to 16,4%)⁸.

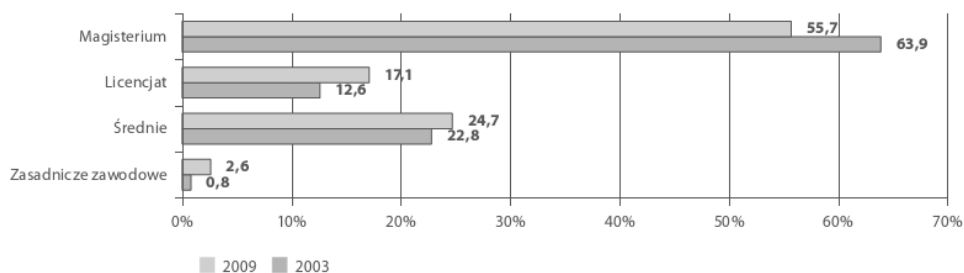
Rys. 5. Odsetek nowo przyjętych studentów według grup kierunków studiów w Polsce i krajach OECD

Źródło: K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 103.

Nasze wybory co do kierunku studiów nie są specjalnie różne od średnich europejskich. Nadal preferujemy kierunki humanistyczne kosztem inżynieryjno-technicznych. Wprowadzenie systemu studiów zamawianych, a więc opłacanych przez państwo (studenci mogą otrzymywać wysokie stypendia socjalne), może w przyszłości nieco odmienić ten trend, ale na to jeszcze trzeba poczekać.

Wybierając studia wyższe, młodzież polska dokonuje ciekawych posunięć. Zauważa się tendencje do wybierania częściej studiów zawodowych (licencjackich) niż studiów II stopnia (magisterskich). Oznacza to, że młodzież chętniej wybiera studia przygotowujące do określonego zawodu, a zatem dające możliwość szybszego znalezienia pracy i usamodzielnienia się.

⁸ Dane zawarte na portalu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/dane-statystyczne-o-szkolnictwie-wyzszym/>, dostęp z 2.09.2011.

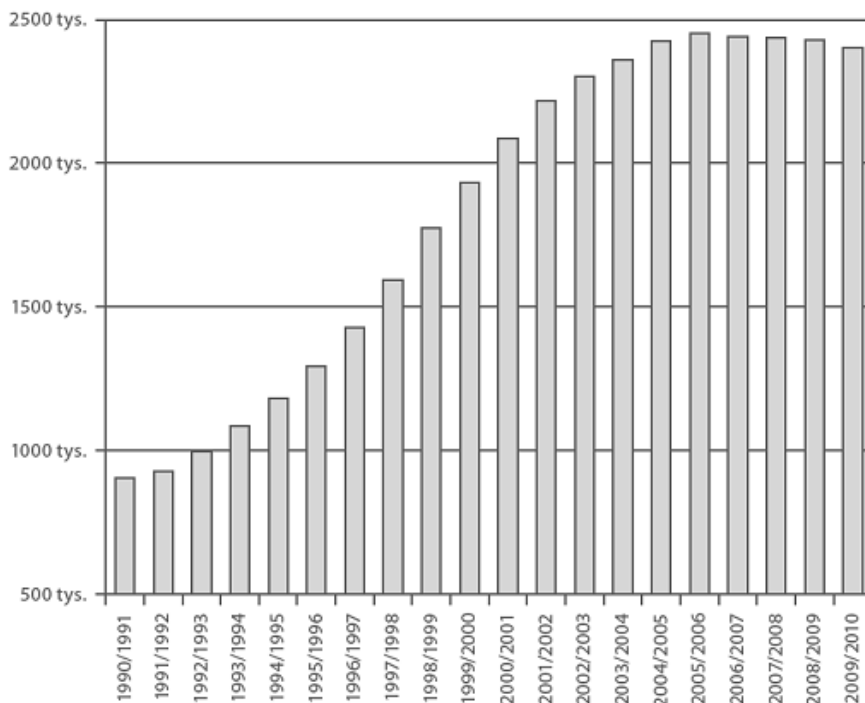

Rys. 6. Zmiany aspiracji edukacyjnych w latach 2003-2009

Źródło: K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 46.

Oznacza to również, że sam dyplom nie jest celem samym w sobie. Młodzi ludzie chcą pobierać nauki przydatne im w przyszłości, niezależnie od tego, czy to będzie dyplom technika, czy licencjata.

Coraz więcej młodych ludzi nie kończy swojej edukacji na szkole zasadniczej czy ponadgimnazjalnej. Liczba studentów w Polsce bardzo dynamicznie przyrastała, aż osiągnęła poziom ok. 2,4 mln osób. Dynamika ta zadziwiła nawet państwa europejskie.

Rys. 7. Zmiany liczby studentów w Polsce w latach 2000-2010

Źródło: K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, red. naukowa i rekomendacje polityczne M. Boni, wyd. Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 101.

Główny ciężar kształcenia spoczywa na uczelniach publicznych – 71,4% ogółu studentów. Na uczelniach niepublicznych kształcą się ok. 600 tys. studentów, mimo że uczelnie tych jest trzykrotnie więcej niż uczelnie publicznych. Dodać należy także, że ciężar badań naukowych spoczywa na uczelniach państwowych, które do tego kształcą kadry naukową zarówno dla jednych, jak i drugich szkół wyższych. Bardzo niewiele szkół niepublicznych posiada uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego. Wykształcenie pracowników naukowych pociąga za sobą ogromne koszty, którymi obciążone są głównie uczelnie państwowe. Ten stan rzeczy musi w przyszłości ulec zmianie i uczelnie niepubliczne powinny w szerszym zakresie dbać o rozwój własnej kadry naukowej i naukowo-dydaktycznej.

Powyższe fakty wpłynęły na postać rekomendacji politycznych dla rządzących. Ich treść wskazywać może na kierunek działań, choć są one na wysokim poziomie ogólności:

1. *Niezbędne jest stworzenie warunków, aby każdy młody człowiek miał dostęp do wybranej przez siebie dowolnej ścieżki edukacyjnej, co wymaga prowadzenia polityki wyrównywania szans przez umożliwienie udziału w edukacji powszechnej każdemu dziecku od 3 roku życia, personalizację procesów uczenia, by indywidualnie stymulować rozwój osób uzupełniających deficyty lub wysoce utalentowanych.*
2. *Ważna jest poprawa efektywności i jakości studiów, rozwój systemów stypendialnych o prostej formule (kredyt na indeks), stypendia dla wybitnie zdolnych (także aby najlepsi mogli studiować na uznanych uczelniach zagranicznych) oraz dla doktorantów (pozwalające na samodzielność utrzymania postdoktorantów). Potrzebne jest również większe wsparcie staży zagranicznych oraz obecności zagranicznych studentów w Polsce⁹.*

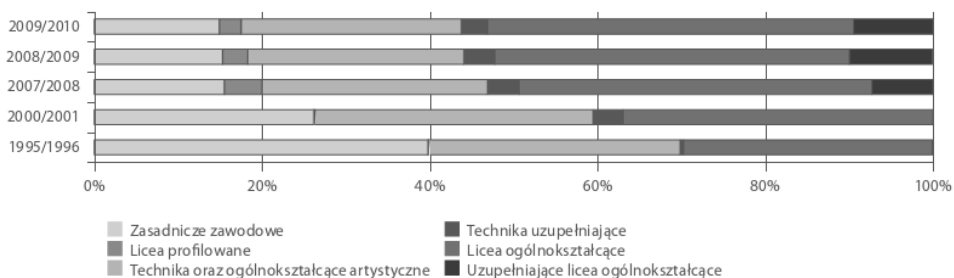
Z edukacją w przyszłość

To nie trywialne powiedzenie, to konieczność. Dziś kształcimy młodzież dla przyszłości. To właśnie dzisiejsi uczniowie szkół podstawowych, gimnazjów, liceów i techników przejmą rządzenie krajem za kilkanaście lub kilkadziesiąt lat. Nie ma zatem alternatywy dla powszechnej, stojącej na wysokim poziomie edukacji. W ostatnich latach dynamicznie reformujemy system oświaty, programy, kierunki kształcenia. Życie pokazuje, że nie zawsze ze spodziewanym efektem.

Młodzi uczniowie i ich rodzice coraz częściej wybierają szkoły licealne, dające możliwość wstępowania na wyższe uczelnie. Oznacza to również przystępowanie do matur, które od kilku lat przeprowadzane są jako egzaminy zewnętrzne.

W roku szkolnym 2009/2010 ponad 80% uczniów pobierało naukę w placówkach dających formalną przepustkę do startu na wyższe uczelnie. W roku 1995/1996 odsetek ten wahał się w granicach 60%. Ta ścieżka edukacyjna zdobywa najwięcej zwolenników. Widoczny jest trend studiowania. Zakończenie edukacji na poziomie szkoły zasadniczej czy ponadgimnazjalnej bardzo utrudnia zdobycie dobrej, interesującej i godziwie płatnej pracy. Wykształcenie to nie tylko zdobycie dyplomu, to przede wszystkim nabycie kompetencji zawodowych, a także zdolności do przekwalifikowania się w toku pracy zawodowej. Statystycy Amerykanie zmieniają swoje kwalifikacje sześć razy w trakcie życia zawodowego.

⁹ K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 391 i dalsze.

Rys. 8. Preferencje uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych

Źródło: *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010*, GUS, Warszawa 2010. s. 62.

My, niestety, nie jesteśmy zbyt mobilni w tym zakresie. Na szczęście widać już wśród studentów chęć studiowania co najmniej dwóch kierunków, i to bardzo różnych, obserwuje się też bardzo aktywne samodoskonalenie i kształcenie ustawiczne po studiach. To dobry kierunek, wskazujący na aktywność młodego pokolenia.

Komputery w szkole podstawowej, gimnazjum czy w szkole średniej to już dziś standard odpowiadający współczesnym czasom. Nowe plany nauczania uwzględniają w coraz szerszym zakresie przedmiot informatyka, który jest już nie tylko nauką obsługi komputera, ale daje podstawy programowania komputerów. Jest więc komputer trwałym składnikiem współczesnej edukacji na każdym poziomie kształcenia, również w przedszkolach, w których stał się podstawą wyposażenia sal zabaw dzieci¹⁰. Szczególną rolę odgrywa tu komunikacja. Współczesne systemy e-mail, Skype, Facebook, Twitter i inne pozwalają na nieograniczony wprost kontakt z całym światem, i to w ułamku sekundy.

Wyposażenie szkół w sprzęt komputerowy można określić jako zadowalające, chociaż szkoły wiejskie nie są nasycone w 100%. Jeśli jednak statystyczna pracownia przypada na szkołę, to w wielu przypadkach sprzęt komputerowy jest już stary, kilkuletni, o niewystarczającej pamięci operacyjnej, nie pozwalający na uruchamianie bardziej profesjonalnych programów. Więcej – komputery używane są w zdecydowanej większości tylko na lekcjach informatyki, natomiast wielce niezadowalające jest wykorzystywanie techniki komputerowej na innych przedmiotach, jak fizyka, matematyka, geografia, biologia, muzyka, plastyka. W tym zakresie mamy jeszcze wiele do zrobienia.

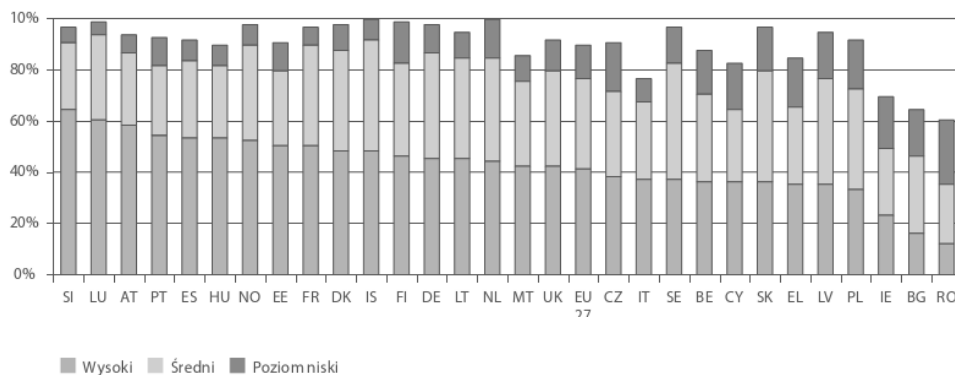
Podobnie z umiejętnościami komputerowymi młodzieży na tle innych państw europejskich nie jest najlepiej. Tylko ok. 35% młodzieży legitymuje się wysokim poziomem opanowania technik komputerowych, co stawia nas w ogonie wśród Europejczyków. Stosunkowo wysoki odsetek stanowią uczniowie o niskim poziomie opanowania tych technik.

¹⁰ L. Pawelski, *Komputer jako narzędzie pracy dydaktycznej i administracyjnej w szkole*, [w:] *Komputer – współczesne narzędzie pracy nauczyciela*, red. Z. Płoszyński, A. Patryn, Słupsk 2003, s. 79.

	Ogółem	Miasto	Wieś
SZKOŁY PODSTAWOWE			
Liczba pracowni komputerowych przypadająca na 1 szkołę	1,05	1,29	0,96
Liczba komputerów ogółem (do użytku uczniów) przypadająca na jedną szkołę	16	21	14
Liczba komputerów z szerokopasmowym dostępem do Internetu przypadająca na 1 szkołę	8	13	5
GIMNAZJA			
Liczba pracowni komputerowych przypadająca na 1 szkołę	1,06	1,24	0,90
Liczba komputerów ogółem (do użytku uczniów) przypadająca na jedną szkołę	17	20	15
Liczba komputerów z szerokopasmowym dostępem do Internetu przypadająca na 1 szkołę	11	14	8

Rys. 9. Wyposażenie szkół w sprzęt komputerowy i łącza internetowe (2008-2009)

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, GUS, Warszawa 2010.

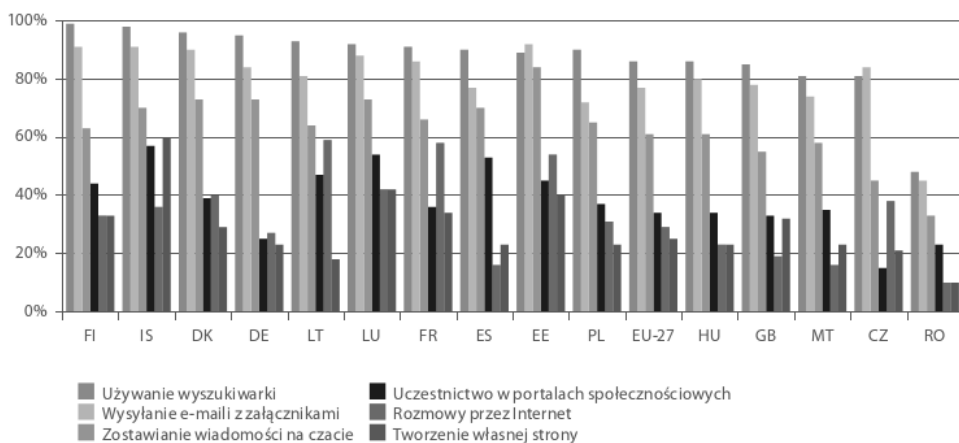

Rys. 10. Poziom umiejętności komputerowych młodzieży w wieku 16-24 lata (2008)

Źródło: Eurostat, *Youth in Europe 2009*, s. 148.

Polska szkoła jest zatem miejscem wyraźnych różnic w podejściu do technologii cyfrowych uczniów i nauczycieli. To właśnie uczniowie częściej korzystają z nowych technik i umiejętności komputerowych niż ich nauczyciele. Ale smutne jest też to, że domowy sprzęt komputerowy młodzieży jest bardzo często lepszy i nowocześniejszy niż ten w szkole. Dopóki nie zlikwidujemy tych barier, trudno będzie mówić o pozytywnej roli szkoły w ukształtowaniu ucznia otwartego na nowoczesne techniki pracy i komunikacji.

Nikt z nas, współcześnie żyjących, nie wyobraża sobie funkcjonowania bez Internetu. Pierwsze połączenie Polski z Internetem nastąpiło 17 sierpnia 1991 roku. Do 1994 roku polski Internet był prawie wyłącznie siecią akademicką. Jedynym operatorem Internetu w Polsce była instytucja o nazwie NASK (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa), działająca początkowo w ramach Uniwersytetu Warszawskiego¹¹. Internet stał się wszechobecny w domu, w szkole, w pracy i często służy jako medium rozrywki. Czy umiemy pożytecznie wykorzystywać Internet do celów zawodowych, szkolnych, prywatnych?

Rys. 11. Umiejętności korzystania z Internetu – wybrane kraje

Źródło: Community Survey on ITC usage households and by individual. Zob. Eurostat, *Youth in Europe 2009*, s. 149.

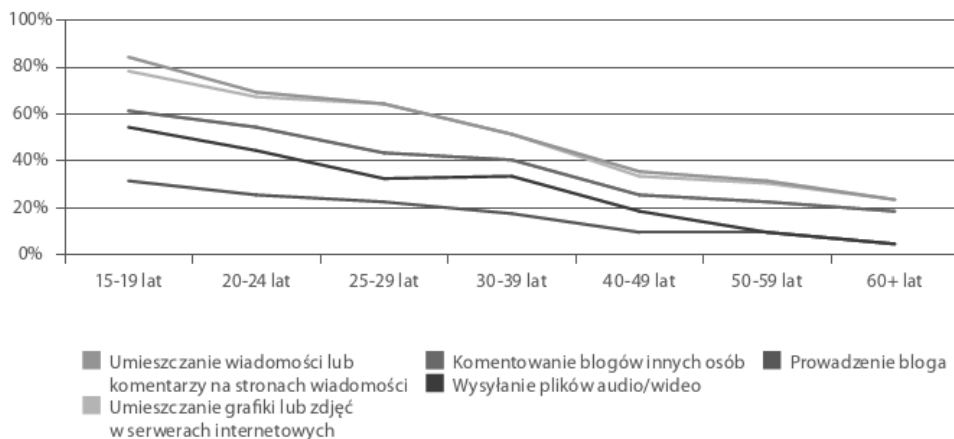
Polscy użytkownicy Internetu (przeważnie młodzi) najczęściej korzystają z wyszukiwarek, poczty elektronicznej oraz kontaktów na czacie. Nie różni się zbytnio od swoich rówieśników w Europie, którzy te trzy formy wykorzystywania Internetu też stawiają na pierwszych trzech miejscach. Nieco gorzej wypadamy w kategorii korzystania i uczestnictwa w portalach społecznościowych. Ta ważna umiejętność pozostawia w Polsce wiele do życzenia. W epoce społeczeństwa obywatelskiego i społeczeństwa wiedzy tylko niecałe 40% wykorzystywania Internetu w tym zakresie to zdecydowanie za mało.

Internet jest zbiorem usług świadczonych drogą elektroniczną, dzięki globalnej sieci łączącej komputery przy pomocy linii telefonicznych i specjalnych połączeń transmisyjnych. Używając Internetu uzyskuje się dostęp do informacji przechowywanych na serwerach dostępnych na całym świecie¹². Nowoczesna szkoła ma traktować młodego człowieka całościowo, uczyć odkrywczego myślenia, stworzyć możliwości poznania mechanizmów rządzących rzeczywistością pojmowaną globalnie, uczyć autonomicznego dokonywania

¹¹ J. Rafa, *Internet w Polsce – historia, stan obecny i perspektywy rozwoju*, na podstawie portalu internetowego <http://www.wsp.krakow.pl/papers/trzebinia.html>, dostęp z 5.09.2011.

¹² M. Kopczeński, *Rozwiązania technologiczne i modele kształcenia na odległość*, [w:] L. Pawelski (red.), *Nowoczesność w edukacji*, wyd. Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych, Szczecinek 2008, s. 20.

wyborów, krytycznej refleksyjności, autorefleksji i samooceny. Zgodnie z „Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 18 grudnia 2006 r.” zadaniem szkoły jest ukształtowanie u uczniów wysokiego poziomu kompetencji kluczowych w zakresie porozumiewania się w języku ojczystym i w językach obcych, kompetencji matematycznych, naukowo-technicznych, informatycznych, społecznych i obywatelskich¹³.

Rys. 12. Częstotliwość używania Internetu dla różnych grup wiekowych

Źródło: World Internet Project 2010 – Poland.

Charakterystyczne jest również wykorzystywanie Internetu przez różne grupy wiekowe użytkowników. Najwięcej zwolenników Internetu znajduje się w grupie wiekowej 15-19 lat. Ponad 80% z nich korzysta z poczty elektronicznej i około 80% umieszcza swoje zdjęcia i komentarze na portalach internetowych. Najpowszechniejsze wśród nich to Nasza klasa, Facebook, Gadu-Gadu, często komentujemy wydarzenia na forach redakcyjnych, miejskich, stowarzyszeniowych, a także komentujemy blogi, szczególnie polityków. Wśród użytkowników w wieku 60 lat i więcej stopień wykorzystania Internetu jest niski, oscylujący wokół 20%.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, sformułowane zostały rekomendacje dla rządu w sferze edukacji młodzieży:

1. *Niezbędne jest umożliwienie pozyskiwania kompetencji cyfrowych w szkole (cyfrowa rewolucja edukacyjna związana z projektem „klasa laptopowa”, co wymaga odpowiedniego przygotowania nauczycieli, sprzętu i dostępu w szkole do szybkiego, szerokopasmowego Internetu).*
2. *Należy stworzyć dobre doradztwo zawodowe w szkole gimnazjalnej oraz zdecydowanie poprawić i unowocześnić szkolnictwo zawodowe, aby współdziałało z naszą gospodarką, co podniesie jego jakość i atrakcyjność dla młodzieży.*

¹³ J. Szempruch, *Funkcjonowanie reformowanej szkoły. Krytyka szkoły i próba jej przebudowy*, [w:] L. Pawelski (red.), *Reforma w szkole – szkoła w reformie*, wyd. Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Twórczych, Szczecinek 2009, s. 76.

3. *Istotą kontynuacji reform edukacyjnych jest zmniejszanie różnic terytorialnych, a tym samym niespójności w dostępie do wysokiej jakości edukacji i zmniejszenie roli obciążeń wynikających ze słabości stymulacji rodzinnej. Polska szkoła powinna wykazywać się zdecydowanie wyższą zdolnością wypracowywania edukacyjnej wartości dodanej.*
4. *Wprowadzić w życie rozwiązania w systemie edukacji upowszechniające edukację przedszkolną na poziomie docelowo co najmniej 90% udziału dzieci w każdym roczniku od 3 do 5 lat, co sprzyjać będzie wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci oraz zmniejszy koszty alternatywne ponoszone przez rodziców.*
5. *Stworzyć warunki, głównie regulacyjne i związane z dostępnością usług i treści w Internecie (e-państwo) oraz pełnym otwarciem zasobów publicznych w celu wykorzystania całkowitych możliwości czynników cyfryzacji jako nośnika innowacji dla innowatorów młodej generacji i całego społeczeństwa.*
6. *Przygotować do wdrożenia programy zwiększające dostępność do kultury (książki, rozwój sieci bibliotek, digitalizacja zasobów kultury – kanon krajowy i zagraniczny) oraz odpowiednio wprowadzające do szkół edukację kulturalną, tak by zwiększać potencjał kreatywności społeczeństwa.*
7. *Upowszechnić ideę tworzenia regionalnych i powiatowych Centrów Kopernik, nastawionych na promocję wiedzy, atrakcyjne formy wyjaśniania procesów i zdarzeń naturalnych, pomoc w innowacyjnej edukacji¹⁴.*

Działalność społeczna

Spoleczne zaangażowanie każdego człowieka jest świadectwem jego wrażliwości na sprawy ogólnospoleczne otaczającej go rzeczywistości. Potencjał młodzieży, wielki w swojej masie, można z pożytkiem wykorzystać ku pożytkowi ogółu. Szczególnie popularny stał się wolontariat.

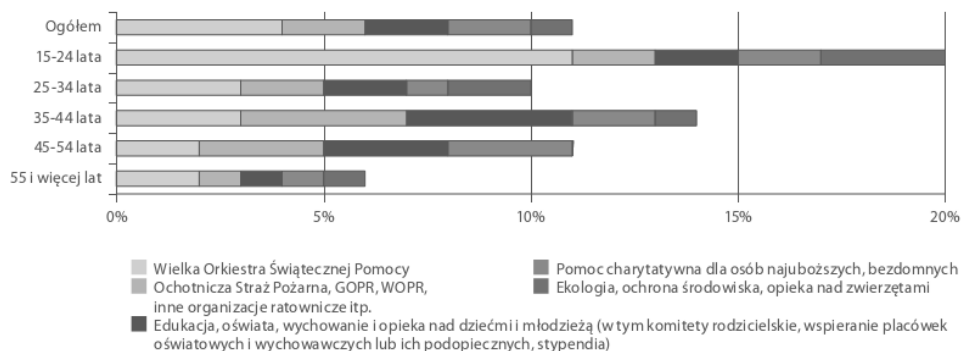
Wolontariat (łac. *voluntarius* - dobrowolny) to dobrowolna, bezpłatna, świadoma praca na rzecz innych lub całego społeczeństwa, wykraczająca poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie. Wolontariusz to osoba pracująca na zasadzie wolontariatu. Innym określeniem jest ochotnik (choć ten wyraz ma też inne znaczenia). Według ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – wolontariuszem jest ten, kto dobrowolnie i świadomie oraz bez wynagrodzenia angażuje się w pracę na rzecz osób, organizacji pozarządowych, a także rozmaitych instytucji działających w różnych obszarach społecznych¹⁵.

Wśród ogółu społeczeństwa, a szczególnie wśród młodzieży w wieku 15-24 lata, największym powodzeniem cieszy się Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy¹⁶. Pierwsza niedziela każdego nowego roku od kilkunastu lat to wielki czyn polskiej młodzieży na rzecz chorych dzieci. Dyrygent Orkiestry Jerzy Owiak potrafił poruszyć najlepsze strony charakteru polskiej młodzieży i dziesiątki tysięcy wolontariuszy z puszkami na datki, w mroźne niedziele zbiera corocznie po kilkadziesiąt milionów złotych.

¹⁴ K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 391 i dalsze.

¹⁵ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wolontariat>, dostęp z 5.09.2011.

¹⁶ L. Pawelski, *Owiak – odkrywca*, „Szczeciński Biuletyn Oświatowy” 2004, nr 4, s. 17–18; idem: *Owiak polskiej oświaty – potrzebny od zaraz*, „Nowa Szkoła” 2000, nr 4, s. 3–8; idem: *Czemu nie grają nasze orkiestry?* „Nowe w Szkole” 2004, nr 2 (76).

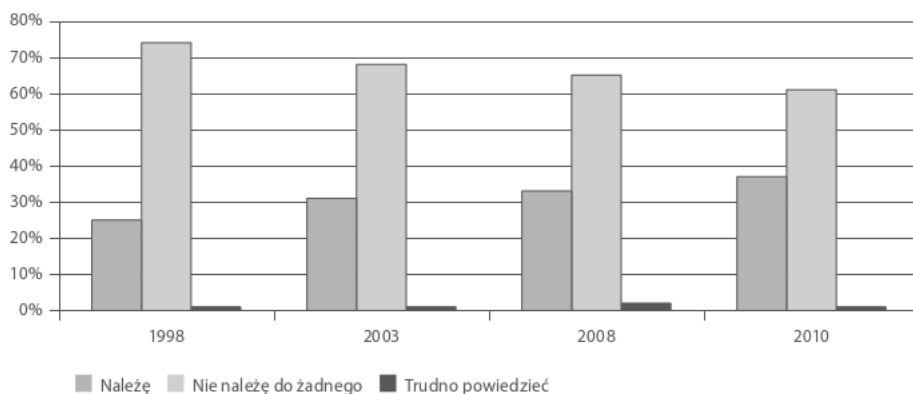

Rys. 13. Miejsca aktywności wolontariackiej a wiek

Źródło: opracowanie J. Przetockiej na podstawie badania ankietowego „Wolontariat, filantropia, 1%” przeprowadzonego na próbie 1011 Polaków w wieku 15 i więcej lat (realizacja: Millward Brown SMG.KRC, listopad 2010).

Na terenach wiejskich sporym zaufaniem i popularnością cieszą się Ochotnicze Straże Pożarne. Pracuje w nich społecznie spora grupa ochotników gotowych narażać swoje życie w celu ratowania życia i mienia współmieszkańców. Natomiast coraz powszechniej spotyka się organizacje proekologiczne, walczące o lepsze powietrze, czystsza wodę, ochronę zwierząt itp. Co ciekawe – największą aktywnością wykazują się młodzi ludzie w wieku 15-24 lata.

Na przestrzeni 10 lat nieznacznie, ale stale wzrasta liczba młodych ludzi zapisujących się do organizacji młodzieżowych i społecznych. Ta formalna przynależność jest dowodem na to, że cele organizacji są w pełni akceptowane przez młodych. Po okresie zwątpienia i nieufności do zapisywania się do partii i stowarzyszeń po 1989 r. następuje zwrot i coraz więcej ludzi identyfikuje się z określonymi organizacjami.

Rys. 14. Przynależność młodzieży do różnego typu organizacji, stowarzyszeń i klubów

Źródło: *Młodzież 2010. Raport CBOS*, Warszawa 2011, s. 103.

Ta postawa młodych ludzi zasługuje na uwagę, gdyż pokazuje, że osoby pracujące w organizacjach społecznych wierzą, są przekonane, że działając w grupie zrobią więcej niż w pojedynkę. Uważają, że większości ludzi można zaufać. Taką postawę prezentują np. wolontariusze WOŚP J. Owsiaaka, taką postawę prezentują członkowie ZHP, OSP i innych organizacji.

Sformułowano zatem rekomendacje dla rządzących:

1. *Wypracować nowy sposób funkcjonowania realnych organizacji przedstawicielskich młodzieży na różnych poziomach i w różnych obszarach, dając im realne zadania do wykonania i wspomagając tym samym rządową koordynację działań na rzecz młodego pokolenia.*
2. *Stworzyć mechanizmy udziału i konsultacji w przygotowywaniu decyzji publicznych na miarę demokracji partycypacyjnej (w małej lokalnej skali rozwijać inicjatywy związane z budżetami partycypacyjnymi) z użyciem nowoczesnych technologii komunikacyjnych (sieci), budując model otwartego rządu – zarazem warunki przejścia ze statusu obserwatora do roli aktora dla młodego pokolenia.*
3. *Stworzyć nowe warunki dla swobody działania społeczeństwa obywatelskiego i jego instytucji (między innymi NGO w różnych postaciach), wzmacniając je przez długofalowy projekt budujący wieloletni program finansowego wsparcia „żelaznego kapitału” tych organizacji (nowy Fundusz Inicjatyw Obywatelskich grantowany z budżetu w takiej skali, w jakiej obywatele poprzez odpis 1% finansują aktywność inicjatyw społecznych)¹⁷.*

Zdrowa młodzież – zdrowe społeczeństwo

Zdrowie należy do najbardziej pożądaných wartości w społeczeństwie. Jest niezbędne, aby osiągać zamierzone cele. Zły stan zdrowia może mieć wiele niepożądanych konsekwencji. Jak zatem postrzegamy dziś młode pokolenie, jaki jest jego stan zdrowia? Ale szukamy też odpowiedzi na pytania dotyczące zagrożeń tej jakże ważnej i pożądanej wartości.

Najbardziej zauważalnym problemem jest nadwaga polskiego i światowego społeczeństwa. Nieracjonalny sposób odżywiania, brak ruchu, siedzący tryb pracy i wypoczynku, mała aktywność ruchowa w czasie wolnym, złe nawyki żywieniowe, niedostateczny i utrudniony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej coraz bardziej pogłębiają ten problem.

	Nadwaga			Niedowaga		
	15-24	25-34	45-54	15-24	25-34	45-54
Kobiety	7,4	20,6	56,8	16,9	6,2	2,1
Mężczyźni	15,7	44,0	64,3	6,1	0,3	1,1
Ogółem	11,6	32,4	60,4	11,5	3,2	1,6

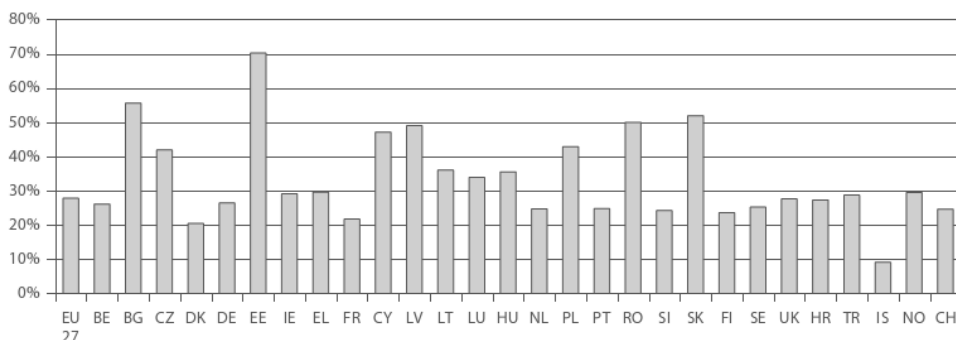
Rys. 15. Odsetek młodych Polaków z nadwagą i niedowagą ciała (2003)

Źródło: *EU Youth. A statistical Portrait*, Eurostat, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2009, s. 53.

¹⁷ K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 391 i dalsze.

Ponad 60% (60,4%) Polaków w wieku 45-54 ma nadwagę. Jesteśmy więc społeczeństwem otyłym, nieodpornym na różne zagrożenia jednostkami chorobowymi. Już 15,7% chłopców wykazuje objawy otyłości. To zły i bardzo niebezpieczny sygnał dla całej społeczności – zacznijmy o siebie dbać, zacznijmy szanować swoje zdrowie.

Zmorą i „dżumą” współczesnego świata jest AIDS. Polska od lat nie jest wolna od tego zagrożenia, przeciwnie – liczba zachorowań jest coraz większa. W 2006 r. 28% nowo zdiagnozowanych przypadków HIV dotyczyło ludzi młodych w wieku 15-29 lat.

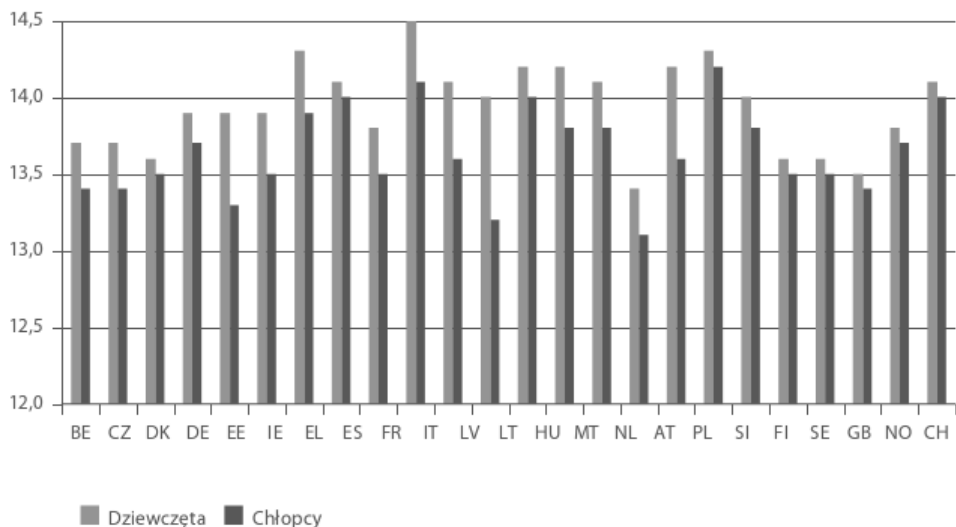
Rys. 16. Udział osób w wieku 15-29 lat wśród nowo zdiagnozowanych przypadków HIV (2006 r.)

Źródło: *Youth in Europe*, op. cit., s. 60.

Najwięcej takich przypadków odnotowano w Estonii, Bułgarii, Rumunii, Łotwie, Słowacji i na Cyprze. Polska, niestety, zajmuje miejsce w czołówce tej niechlubnej statystyki. Najbardziej powszechnym sposobem przenoszenia tej choroby w Europie jest seks uprawiany przez homoseksualistów oraz używanie strzykawek przez narkomanów¹⁸. W Polsce największy wpływ na rozprzestrzenianie się tej choroby ma przygodny seks z nieznanym partnerem bez zabezpieczenia.

Alkohol i papierosy od lat są jednymi z największych problemów polskiej młodzieży. Coraz bardziej obniża się wiek inicjacji alkoholowej i nikotynowej. Mimo że nie jesteśmy w tej statystyce na czołowym miejscu w Europie, to jednak upijanie się w wieku 13-14 lat jest złym nawykiem młodego Polaka.

¹⁸ K. Szafraniec, *Młodzi 2011...*, s. 320.

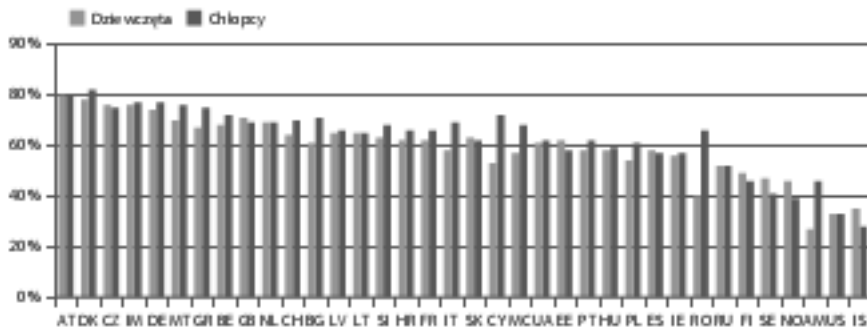

Rys. 17. Pierwszy epizod upicia się – dane WHO dla krajów UE

Źródło: *EU Youth*, op. cit. s. 73.

Dane WHO nie pozostawiają złudzeń. Młody Polak upija się po raz pierwszy w wieku nieco ponad 14 lat. Zaskakujące wyniki odnotowano dla Holandii (13,1 roku), Łotwy (13,2 roku) czy Estonii (13,4 roku). Na tle danych (rys. 18) polska młodzież nie należy do grupy szczególnie wyróżniającej się – alkohol w miesiącu poprzedzającym badania spożywał 78% nastolatków, a do faktu upicia się przyznaje się co trzeci. To znacznie mniej niż w wielu europejskich krajach, ale wcale nie ma jak na tak młodych ludzi. Zarówno badania *European School Survey on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)* jak i badania *Health Behaviours in School-aged Children (HBSC)* pokazują, że nasza młodzież rzadziej niż jej rówieśnicy w innych krajach systematycznie, w każdym tygodniu sięga po alkohol, nadto – co ważne – pije mniej niż w latach poprzednich¹⁹.

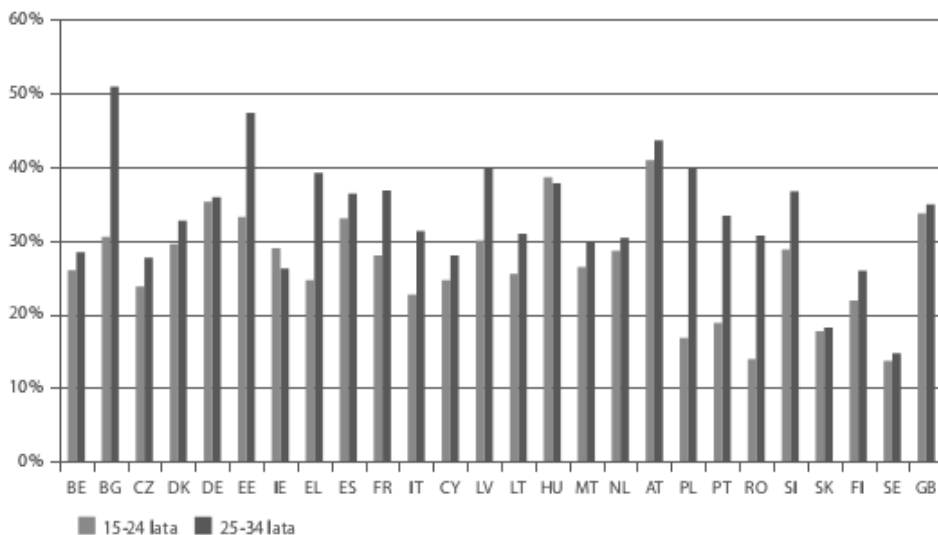
¹⁹ Ibidem, s. 324–325.

Rys. 18. Spożycie alkoholu w ostatnich 30 dniach – polska młodzież na tle młodzieży europejskiej

Źródło: *The 2007 ESPAD report. Substance Use among Students in 35 European Countries*, s. 67.

Nie tylko alkohol szkodzi Polakom. Równie niebezpiecznym zagrożeniem są papierosy.

Rys. 19. Codzienni palacze – kraje UE

Źródło: Eurostat, *Health Interview Surveys*, dane z lat 1996-2003, *Youth in Europe*, op. cit. s. 63.

Odnosić należy wyraźne zmniejszenie się odsetków polskiej młodzieży palącej codziennie papierosy. Zauważa się jednak zróżnicowanie tego procesu w zależności od grup społecznych. Odnosi się fakt, że młodzież pochodząca z uboższych rodzin częściej sięga po papierosy. Traktuje to jako sposób na podkreślenie swej wartości. Niemniej nawet te dane muszą wzbudzić alert wśród dorosłych, opiekunów, odpowiedzialnych za młodzież. Należy z tymi nałogami nadal bezwzględnie walczyć.

Rekomendacje dla rządu w tym zakresie określa się następująco:

1. Wypracować nowy model wsparcia opieki zdrowotnej dla dzieci w szkołach, poprzez dostępność opieki pielęgniarstwa oraz lepszej jakości profilaktykę zdrowotną (badania okresowe stanu zębów i narządów ruchu oraz przeciwdziałanie tendencji do otyłości wśród dzieci, co wymaga zorganizowanej i mocnej promocji zdrowego żywienia).
2. Wprowadzić zmiany w systemie świadczeń rodzinnych, by wzrosła ich dostępność w realnej sytuacji zagrożenia ubóstwem, ale w powiązaniu ze wsparciem na rzecz wydobycia się z ubóstwa (by uniknąć trwałej pułapki uzależnienia od zasiłków społecznych) oraz z nakierowaniem głównych działań na rodziny wysoko wielodzietne.
3. Zwiększyć praktyczną dostępność opieki nad dziećmi do lat 3 poprzez wyposażenie przyjętych już rozwiązań prawnych w warunki finansowe realizowanych programów oraz rozwinąć formułę wsparcia dla rodziny przez tzw. asystentów rodziny.

Zakończenie

Przedstawiony powyżej obraz polskiej młodzieży nie napawa animuszem, ale też nie należy do tych najczarniejszych. Są obszary, w których jesteśmy nawet wyżej sklasyfikowani niż rówieśnicy w Europie. Obraz powyższy obala niektóre mity, np. o polskim alkoholizmie. Ta diagnoza, tutaj przedstawiona skrótowo, daje spore szanse polskiej młodzieży na doskonałe funkcjonowanie na globalnym rynku europejskiej edukacji i pracy. Przed młodymi Polakami jest sporo do zrobienia, zwłaszcza w zakresie aktywności społecznej, nauki języków obcych, wykorzystania nowoczesnych technik komunikacji. Zauważa się jednak fakt, że w wielu dziedzinach jesteśmy lepsi od innych. Wygrane polskich studentów w światowych konkursach architektonicznych, informatycznych, nowoczesne konstrukcje mechaniczne świadczą, że stać polską młodzież na bardzo wiele.

Przedstawione rekomendacje dla rządzących to jednocześnie kierunki działań. Od polityków zależy, czy potrafią wznieść się na wyżyny i ponad podziałami nakreślić spójny, jednolity, realny plan rozwoju na najbliższe lata. Mam obawy, czy w świetle tego, co obserwujemy w przekazach medialnych na temat sprawowania władzy, będzie to możliwe do zrealizowania. Jedyną szansą na powodzenie tych działań jest stworzenie koalicji, ale nie politycznej, tylko koalicji rozsądku nakierowanego na powodzenie w przyszłości naszego kraju i naszych obywateli.

Liczymy się w Europie, odgrywamy w niej znaczącą rolę. Jednak najważniejsze zadanie czeka nauczycieli, wychowawców, profesorów. Edukacja staje się pierwszoplanowym frontem działań nas, nauczycieli w zakresie przygotowania młodych ludzi do kierowania państwem, miastem, samorządem lokalnym, czy wreszcie bycia głową rodziny. To wielkie wyzwanie dla pedagogów i ogromna szansa dla młodych Polaków. Teraz trzeba ją tylko wykorzystać.

Leszek Pawelski

Młodzi w przyszłości – kierunki działań

Wiek XXI stawia przed młodzieżą ogromne wyzwania, ale stwarza też wielkie szanse rozwoju w ramach Wspólnoty Europejskiej. Aby móc wskazywać kierunki rozwoju, należy dokładnie zdiagnozować stan obecny. Posłużył temu raport „Młodzi 2011” przygotowany w kancelarii Prezesa Rady Ministrów pod kierunkiem ministra Michała Boniego. Raport ten może służyć nowemu rządowi do wskazania tematów i problemów wymagających jak najszybszej reakcji. Autor, uczestnik prezentacji raportu, wskazuje na jego najważniejsze składniki i możliwość wykorzystania w dziedzinie nauki i edukacji.

Practical perspectives of young people – directions of action

Twenty-first century poses enormous challenges to young people, but it also creates great opportunities for development within the European Community. To indicate the directions of development should be carefully diagnose the current state. Was used by the report „Young 2011” prepared in the office of the Prime Minister under the direction of the minister Michal Boni. This report can serve the new Government to indicate the themes and issues requiring a response as soon as possible. The author, a participant in the presentation of the report indicates its major components and the possibility of using science and education.

Translated by Leszek Pawelski